

Marie de Médicis is de schoonmoeder van Europa

Tentoonstelling in Blois maakt ongelijk portret van 17de-eeuwse vorstin en kunstmecenas

(tijd) - Een tentoonstelling in het kasteel van Blois probeert het 17de-eeuwse fenomeen Marie de Médicis te begrijpen: 'de Schoonmoeder van Europa' werd ze wel eens genoemd. Moederkloek van de Franse troon en schoonmoeder van de koningen van Spanje, Engeland en Savoie. Kronen van heel het oude continent zitten in haar stamboom, maar vooral haar grenzeloze kunstmecenaat verstevigde haar machtspositie als eerste vrouw van Frankrijk.

VAN ONZE MEDEWERKSTER
IN BLOIS

Op 5 oktober 1600 trouwde - met de handschoen - in de kathedraal Santa Maria del Fiore in Florence de dochter van de Groothertog met de Franse koning Hendrik IV. Onder de toeschouwers een 23-jarige Vlaming die met bruine inkt een portret schetste van de 25-jarige bruid.

Op 3 juli 1642 stierf dezelfde Marie na een turbulent leven in Keulen in het huis waar dezelfde jongen een deel van zijn jeugd doorbracht. De jongen was niemand minder dan Pieter Paul Rubens. In de tussentijd hadden ze elkaar wel meer ontmoet, want in 1622 kreeg Rubens van Marie de Médicis, toen koningin-moeder en regentes van Frankrijk, waardoor haar Italiaanse naam veranderde in een Franse schrijfwijze, een grote opdracht. In het pas gebouwde Palais du Luxembourg in Parijs mocht hij haar appartementen decoreren: een cyclus van 24 reuzenschilderijen die haar leven verheerlijken. Ze gaan over haar geboorte als dochter van een intellectuele Florentijnse staatsman en een Habsburgse moeder, over haar opvoeding door de beste schilders, dansleren, filosofen en humanisten van de tijd. Of over Hendrik IV die haar portret ter feestmaking ontving: een huwelijk met een Katholieke Italiaanse was voor de bekroonde Hugenoot ('Paris vaut bien une messe') een strategische zet, ook voor fondseel, gesponsord door

Florentijnse bankiers, was welkom om de heft van de staatschulden van zijn land (Frankrijk) na een jarenlange burgeroorlog te delven. En bovendien werd binnen het jaar na het voltrekken van het huwelijk een mannelijke troonopvolger geboren, een meevaller na decennialange erfopvolgingcrisisen.

Geen Rubens

Met die zoon - de latere Lodewijk XIII - onderhield de koningin-moeder een woelige verstandhouding. Na de moord op Hendrik IV nam Marie - in afwachting van de meerderjarigheid van haar zoon - het regentschap van Frankrijk op zich. Dat zien we alweer op een doek van Rubens, 'la Félicité de la Régence'. Maar het schilderij over de vlucht van de regentes naar het kasteel van Blois na een van de vele aanvaringen met haar intussen zoon-koning, werd opzettelijk vernield uit angst voor schandaal. Met deze geschilderde propaganda van een zelfbewuste Machiavelliste leverde Rubens, die in Frankrijk om zijn diplomatiek-politieke activiteiten toch wel argwaan ondervond, meesterwerken af. Die conterfeitselen zijn jammer genoeg niet op deze tentoonstelling te bewonderen, enkel een reeks gravures door Nattier toont een flauw afkooksel van de originelen.

Het enige werk dat de barokke vernieuwing illustreert, is een werk uit Rubens' atelier en wordt toegeschreven

aan Justus van Egmont. Maar de vrouw op het doek is een typische Rubensiaanse deerne en vertoont absoluut geen gelijkenis met de Rubens-schets van de bazige Florentijnse matrone. De tekening, nu in het bezit van het British museum, is ook al afwezig op de tentoonstelling. Dat enige Rubensiaanse geïnspireerde schilderij van de tentoonstelling heet 'L'Allégorie du Bon Gouvernement' en toont een vrouw met een ontblote boezem op een troon (zoals bij het echte Rubensschilderij) met een hoorn des overvloeds onder de arm: de oorlogswapens temt ze met haar voet, het roer van het schip en de wereldbol liggen bij de hand. Twee putti tooien haar met een lauwerkranen. Met dit soort gecodeerd taalgebruik, de verwijzingen naar mythologische en historische figuren in schilderijen en beeldhouwwerken probeert het Franse koningspaar zijn positie te legitimeren.

De argumentatie hiervan was de opzet van deze tentoonstelling: 'Un gouvernement par les arts' maar het boeiende theoretische concept mankt bij de verwezenlijking en moet zich opkrikken aan een leerzame catalogus.

Public relations

Het hanteren van kunst voor politieke doeleinden had Marie van geen vreemden. Haar voorvader Cosimo de Medici - de 'Pater Patriae' - funderde zijn macht op de kunstzinnige uitstraling van de Rinascenza en legitimeerde het onderdrukken van de politieke tegenstanders met voorbeelden uit de Oudheid.

Ook het vergroten van de visibiliteit van de macht leerde Marie in haar thuisbasis. In Florence bestelde ze een ruitersstandbeeld van haar echtgenoot, gelijkaardig aan het beeld van Giovanni di Bologna van Cosimo de oudere. Het was het eerste koningsbeeld op een

openbare plaats in Frankrijk en werd geplaatst naar aanleiding van de bouw van de Pont Neuf en een ambitieuze reeks urbanistische ingrepen in het centrum van Parijs. Naambekendheid en public relations avant la lettre.

Maria de Médicis' kleinzoon, de Zonnekoning, zou kunst en cultuur als ruggeleuning voor een absolute monarchie voortzetten. En die traditie blijft in Frankrijk. De voormalige burgermeester van Blois was... Jack Lang, ooit flamboyant minister van Cultuur van François Mitterrand (die met 'Les Grands Travaux' zijn stempel op zijn tijd- en strijdperk zette).

Tijdens haar tien jaar huwelijksleven - met zes kinderen, die later uitgehuwelijkt werden om de politieke stabiliteit en wankelende vrede in Europa te handhaven - hield Marie zich vooral binnenshuis met de decoratie van de koninklijke appartementen bezig. Maar eens weduwe begon ze met geld te gooien: de bouw van het nieuwe Palais du Luxembourg naar het model van het Pitti-paleis van Florence, de aanleg van de tuinen met fonteinen, de bestellingen bij geliefde Italiaanse kunstenaars, maar ook het stimuleren van inheemse artiesten, opdrachten voor medaille- en muntslagers, voor uurwerkmakers, edelsmeden en tovenaars van wiskundige instrumenten. Haar lievelingsboek 'Jeruzalem Bevrijd' van Torquato Tasso werd vertaald en op Vlaamse wijze in beeld gezet door haar lievelingsschilder Ambroise Dubois. Het tapijtatelier opgericht door Vlamingen in Parijs draaide op volle toeren. De economisch-financiële politiek van haar echtgenoot en zijn protestantse minister Sully (die de staatsschulden wilden saneren en de nijverheid stimuleren door o.a. de aanleg van kanalen en wegen) maakte plaats voor artistiek mecenaat. En vooral portretten - zelfs van de hele Mediciclan - werden besteld.

Een van de opvallendste schilderijen

op deze expo is een portret in vol ornaat van Hendrik IV van de hand van 'hofschilder' Frans Pourbus de Jongere, maar wel geborsteld twee jaar na de dood van de vorst. En hoewel het lijf gedisproportioneerd is, is het gezicht geniaal geschilderd. Het toont een levendige man vol bonhomie.

Portret

Maar het sluitstuk van de tentoonstelling is ongetwijfeld - en in alle objectiviteit - het portret van Marie de Médicis. Het is van Antoon Van Dyck en dateert uit 1631. Dat is het jaar volgend op haar verbanning - door haar eigen zoon - uit Frankrijk. Marie vluchtte naar de Zuidelijke Nederlanden en probeerde via intriges terug te keren, maar haar gekonkel mislukte. Toch bleef ze artistieke contacten onderhouden.

Het prachtige portret van een verbitterde vrouw, met de Franse kroon naast zich op een bijzettafelje, bewijst dat. Haar sobere zwarte jurk steekt af tegen een wolkenhemel, tegen de Schelde, de havenkraan, het Steen en de toren van de kathedraal... van Antwerpen. De 20ste eeuw heeft Europa niet uitgevonden, Marie de Médicis was driehonderd jaar eerder al een Europese diva.

Eliane VANDENENDE

De tentoonstelling 'Marie de Médicis: un gouvernement par les arts' is tot 28 maart te zien in het kasteel van Blois aan de Loire; tel 00.33.2.54.90.33.33 www.ville-blois.fr

Pietro Fachetti, 'Portrait de Marie de Médicis en princesse de Toscane' (ca. 1595); op haar twintigste al een zelfbewuste vrouw.

